

LITEWSKI RUCH KORPORACYJNY W REPUBLICE LITEWSKIEJ W XX I NA POZĄTKU XXI WIEKU. GENEZA, HISTORIA, WSPÓŁCZESNOŚĆ

MARCIN MICHAŁ WISZOWATY*

Nowożytny ruch korporacyjny, sięgający korzeniami średniowiecznych, uniwersyteckich *nationes*, od swojego zarania w początkach XVIII wieku najprężniej rozwija się w krajach niemieckojęzycznych – Niemczech, Austrii, Szwajcarii i Liechtensteinie. Jego obecna liczebność w samych Niemczech szacowana jest na około 3000 korporacji różnego typu zrzeszających ponad 150 tysięcy członków¹. Pierwsze polskie korporacje akademickie powstały już w XIX wieku we Wrocławiu (efemeryczna *Polonia* założona w 1816 r.)² i Dorpacie (także *Polonia*, założona w 1828 r., istniejąca do dziś)³. Polski ruch korporacyjny w okresie międzywojennym szacuje się na ponad 200 organizacji⁴. Korporacje akademickie działały prężnie (i nadal działają) także w Estonii (najstarsza *Vironia* powstała w 1900 r.) i na Łotwie (*Lettonia* założona w 1870 r.).

W ostatnich latach nasiliły się kontakty między korporantami polskimi, łotewskimi i estońskimi, a coraz częściej także niemieckimi. W minionym ćwierćwieczu polskie piśmiennictwo dotyczące korporacji akademickich wzbogaciło się o kilkadziesiąt publikacji – artykułów naukowych i popularyzatorskich, a także kilka książek. Korporanci polscy posiadają swoje pismo („Korporant

* Dr Marcin M. Wiszowaty – prawnik, adiunkt w Katedrze Prawa Konstytucyjnego i Instytucji Politycznych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego.

¹ Za najstarszą niemiecką korporację uchodzi *Sorabia*, założona w 1716 roku w Lipsku [A. Ilgmann, *Ruch korporacyjny w Niemczech, czyli o rozdrobnieniu związkowym*, „Biuletyn Korporacyjny ZPK!A” 2002, nr 4 (18), s. 3].

² M. Wawrykowa, *Ruch studencki w Niemczech 1815–1825*, Warszawa 1969, s. 134–135.

³ Zob. strona internetowa korporacji: www.konwentpolonia.pl.

⁴ Zestawienie przedwojennych korporacji akademickich – zob.: P. Tomaszewski, *Polskie korporacje akademickie w latach 1918–1939*, Toruń 2011, s. 468–500.

Polski”, wcześniej także „Biuletyn ZPK!A”) oraz periodyk naukowy („Historia Academica”). Na ich łamach można odnaleźć informacje dotyczące historii, tradycji, obyczajów i ideologii, a także współczesności polskiego ruchu korporacyjnego. Pojawiają się także opracowania poświęcone korporacjom niemieckim, estońskim i łotewskim. Korporanci i korporantki z Estonii, Łotwy, Niemiec i Polski spotykają się co roku na „Komerszu Narodów Bałtyckich”, organizowanym naprzemiennie w kolejnych z czterech państw-gospodarzy.

W podanym wyliczeniu odczuwalny jest brak informacji o Litwie. Tymczasem w okresie międzywojennym również na terenie Republiki Litewskiej prężnie rozwijał się miejscowy ruch korporacyjny. Po odzyskaniu przez Litwę niepodległości doszło tam do reaktywacji organizacji akademickich, w tym korporacji. Co ciekawe, kontakty polskich i litewskich korporantów prawie nie istnieją. Wzajemna wiedza o sobie jest nadzwyczaj skromna, a okazji do spotkań – niewiele.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie historii litewskiego ruchu korporanckiego w okresie międzywojennym i obecnie oraz odpowiedź na pytanie o źródła braku relacji między korporantami polskimi i litewskimi. Autor ma nadzieję, że ta sytuacja – zarówno w sferze publikacji, jak i realnej działalności i kontaktów – ulegnie znaczącej poprawie, w czym niniejszy artykuł pełni funkcję inicjującą.

Podstawą niniejszego opracowania są informacje uzyskane z litewskich źródeł – zarówno przekazane przez przedstawicieli organizacji, jak i opublikowane (drukem lub w internecie). W marcu 2012 roku autor rozesłał listy do korporacji akademickich działających na terenie Litwy, których adresy odnalazł w internecie. W liście zapytano także o inne korporacje wzmiankowane w źródłach, których istnienia i adresu nie można było ustalić. Wkrótce nadeszły odpowiedzi od niemal wszystkich adresatów. Inicjatywa spotkała się z życzliwą i rzeczową reakcją, za co autor chciałby w tym miejscu serdecznie podziękować swoim korespondentom.

Ze względu na ograniczenia objętościowe oraz szeroki zakres prezentowanej tematyki, w niniejszym artykule poruszono najważniejsze kwestie i przytoczono podstawowe informacje⁵.

⁵ Czytelnikom zainteresowanym tym tematem można szczególnie polecić najnowsze opracowanie w języku litewskim, które ukazało się w czasie, gdy niniejszy tekst został złożony do recenzji (czerwiec 2013). W zbiorze artykułów pt. *Lietuvių studentų korporacijų tarpukariu (Litewskie korporacje studenckie w okresie międzywojennym)*, pod red. Laury Noreikaitė i Žilvinasa Švedkauskasa (Wydawnictwo „Diemedžio”, Wilno 2013), znalazły się opracowania poświęcone zarówno tematyce ogólnej idei korporacji, jak i międzywojennej historii litewskiego ruchu korporacyjnego (J. Adauskaitė. *Isleista knyga apie tarpukario Lietuvos universitetų korporacijas*, <http://www.bernardinai.lt>, 30.5.2013, dostęp: 30.6.2013).

Szczegółowa charakterystyka korporacji litewskich wymaga kilku słów wprowadzenia dotyczących specyfiki tego typu organizacji. Nawiązują do *nationes*, czyli nacji – średniowiecznych bractw studenckich złożonych z przedstawicieli określonej prowincji czy regionu Europy, wspólnie odbywających studia w jednym z ośrodków uniwersyteckich. Członkowie bractw dbali o siebie wzajemnie zarówno podczas obfitującej w niebezpieczeństwa podróży na uniwersytet (czy do domu), jak i w trakcie studiów.

Nacje były organizacjami samopomocowymi i, jak można by je określić dzisiaj, „społeczno-kulturalnymi”. Jednoczyły osoby mówiące tym samym językiem, o wspólnych tradycjach, obyczajach i pochodzeniu geograficznym. Z czasem zaczęły odgrywać znaczącą rolę w życiu uniwersytetów, zwłaszcza modelu bolońskiego. Kontrolowały wybór władz uniwersyteckich. Ich członkowie byli wyłączeni spod sądownictwa uniwersyteckiego na rzecz własnego wymiaru sprawiedliwości. Nacje posiadały własne nieruchomości i wpływowych protektorów, którzy rekrutowali się z grona dawnych studentów – dawnych członków nacji⁶. Stąd dzisiejsze korporacje czerpią swój regionalny charakter (brak oddziałów, działalność w jednym ośrodku akademickim), zamykanie do szermierki, własne sądownictwo, hierarchię i zasadę wspomagania młodszych członków studentów przez starszych – absolwentów.

Okres wojen napoleońskich oraz romantyzm zaowocowały w krajach niemieckojęzycznych powstaniem nowego typu organizacji akademickiej – korporacji. Wśród ich kilku rodzajów znalazły się zarówno apolityczne ziomkostwa (*landsmannschafty*) nawiązujące do dawnych nacji, zrzeszające studentów z jednego regionu Niemiec, czerpiące z mitów i obrzędowości zakonów rycerskich i tajnych bractw, oraz *burschenschafty* – bardziej zaangażowane politycznie i oparte na idei narodowej, działające na rzecz zjednoczenia Niemiec. Świat korporacji akademickich jest barwnym konglomeratem organizacji czerpiących z bogatej przeszłości, lubujących się w ceremoniałach i symbolice. Podstawą działalności korporacji są także: paramilitarna dyscyplina, konserwatywne wartości, postawa patriotyczna. Korporacje w przeważającej większości są neutralne światopoglądowo, w tym sensie, że przekonania religijne i polityczne należą do prywatnych spraw każdego członka korporacji i nie podlegają dyskusji na forum organizacji. W sferze symboliki każda korporacja używa określonego zestawu trzech barw, które wyróżniają ją wśród innych podobnych organizacji i odpowiadają określonym promowanym przez korporację wartościom. Miejsce w hierarchii korporacyjnej wyznacza data założenia (tzw. data starszeństwa). Członkostwo w organizacji jest dożywotnie i oparte na hierarchii, w której kandydat, fuks, pokonuje kolejne szczeble (stopnie wtajemniczenia), aby po zakończeniu studiów stać się filistrem. W korporacji obowiązuje demokratyczny

⁶ J. Baszkiewicz, *Młodość uniwersytetów*, Warszawa 1997, s. 57–61.

sposób podejmowania najważniejszych decyzji. Naczelnym i omnipotentnym organem jest koło lub konwent – zgromadzenie wszystkich pełnoprawnych członków, na wzór rycerzy Okrągłego Stołu. Decyzje koła są ostateczne i wiążące dla wszystkich członków. Cechą charakterystyczną większości korporacji jest ich wyłącznie męski lub żeński charakter⁷.

Litewski ruch korporacyjny przeżywał swój rozkwit w latach 30. XX wieku, kiedy na terenie Republiki Litewskiej istniało około 57 korporacji akademickich (niektóre źródła wskazują nawet 80). Większość korporacji litewskich miała i nadal ma katolicki charakter, co jest związane z ich genezą. Część nawiązuje jednak do innych idei przewodnich.

Powstanie litewskich korporacji katolickich łączone jest z utworzeniem w latach 1909–1910 na Uniwersytecie w Louvain (Belgia) Stowarzyszenia Litewskich Studentów Katolików (*Lietuvių katalikų studentų draugija*). Z niego powstała w wolnej Republice Litewskiej federacja stowarzyszeń katolickich *Ateitis* („Przyszłość”) zwana popularnie *Ateitininkai*. Pod jej auspicjami powstawały pierwsze katolickie korporacje akademickie.

Za pierwszą w historii korporację litewską (już nieistniejącą) uchodzi „Litwania”, założona zgodnie z tradycją w 1820 roku na Uniwersytecie Królewskim (*Albertus-Universität Königsberg*) i zrzeszająca studentów z terenów Litwy, poddanych pruskich. Barwami korporacji były zieleń, biel i czerwień. Na trójkolorowym sztandarze widniało hasło: „*Lithuania in aeternum!*”, a dewizą korporacji było zawołanie „*Littuania, dir gehoer' ich*” („Litwo, należę do ciebie”). Na herbie wypisano apel Wergiliusza: „*Durate et vosmet rebus servate secundis*” („Wytrwajcie i ustrzeżcie siebie dla szczęśliwych zdarzeń”)⁸.

Powołanie pierwszych organizacji studenckich na terenie Litwy było związane z utworzeniem w Kownie Uniwersytetu Litewskiego. Doskonale zdawano sobie sprawę, jak ważną rolę odgrywają one w życiu akademickim. Jako pierwsze powstały Kluby Witolda i Kiejstuta. Wkrótce nadszedł czas na ideę korporacji przywiezioną przez litewskich studentów z zagranicznych uczelni. Z czasem każdy z wydziałów za punkt honoru stawiał sobie posiadanie własnej korporacji. I tak powstały, między innymi: *Šatrija* – korporacja katolickich studentów wydziału sztuk pięknych, *Gaja* (lekarze), *Giedra* i *Birutė* (katolickie korporacje żeńskie), *Grandis* (później: *Activitas*) – zrzeszająca katolickich studen-

⁷ Więcej na ten temat: zob. np. M.P. Ciosek, *Funkcja wychowawcza polskich korporacji akademickich*, „*Studia Gdańskie. Wzję i rzeczywistość*” 2010, t. VII, s. 132–136.

⁸ J. Žalkauskas, *Garbingas akademiės korporacijos Romuva 80 metų jubiliejus*, <http://www.republica.lt/>, dostęp: 25.10.2012. Z danych niemieckich wynika jednak, że była to korporacja niemiecka, która jedynie nazwą nawiązywała do miejsca pochodzenia jej niemieckich członków. Pierwsza korporacja przestała istnieć już w 1822 roku. W swojej późniejszej historii jeszcze kilkakrotnie się reaktywowała, aby zawiesić działalność w 1936 roku (zob. http://de.wikipedia.org/wiki/Corps_Littuania_Königsberg i przywołana tam literatura).

tów wydziałów technicznych. W 1930 roku pedagodzy założyli korporację *Humanitas*. Korporacja katolików studentów prawa *Narsa* („Męstwo”) z powodu dużej liczebności krótko po powstaniu podzieliła się na męską *Institutiai* żeńską – *Fideles Iustitiae*.

Inny korporacyjny nurt ideowy opierał się na nacjonalizmie. Głównym przedstawicielem tej grupy była korporacja *NeoLithuania* (i jej żeńska odnoga: *Filiae Lithuaniae*). Popularna w Europie lat 30. XX wieku ideologia nacjonalistyczna znajdowała licznych zwolenników wśród młodzieży akademickiej; nie była jednak tak popularna jak nurt katolicki. Skrajnym przykładem jest korporacja *Lituania* – założona przez zwolenników A. Voldemarasa należących do faszystowskiej organizacji *Żelazny Wilk*. Już w latach 30. uznawana za organizację radykalną i niebezpieczną, była inwigilowana przez litewskie służby specjalne.

Trzecią grupę korporacji tworzyły organizacje związane z partiami opozycyjnymi. Wśród nich: *Žalgirio* („Grunwald”) korporacja założona w 1928 roku i zrzeszająca głównie studentów prawa, a także powstała w 1932 roku *Ažuolas* („Dąb”) – męska korporacja studentów medycyny. Po dołączeniu studentek przyjęła nazwę „*Rimtis*” („Pokój”).

Ciekawy, choć niewielki nurt tworzyły korporacje nawiązujące do tradycji regionalnych, jak zrzeszająca studentki żmudzinki *Filiae Samogitiae* („Córy Żmudzi”), odwołujące się do Jaćwingów korporacje: męska *Sudavia* („Jaćwież”) i żeńska *Virgines Sudaviae* („Panny Jaćwieskie”) czy korporacja studentów wywodzących się z wileńszczyzny – „*Vilnija*”.

Kolejna kategoria przedwojennych korporacji litewskich miała charakter militarny lub paramilitarny, powiązany z ideą patriotyzmu. Wśród nich wymienić należy przede wszystkim zorganizowaną z inspiracji armii litewskiej korporację studentów podchorążych rezerwy *Ramovė* (zał. w 1932 r.). *Ramovianie* blisko współpracowali z korporacją studentów strzelców (*Saja*), skautów (*Vytis*), a także miłośników sportów wodnych – *Jūra* („Morze”).

Korporacje, takie jak *Fraternitas Juvenum* czy *Šarūnas*, wśród celów stawiały sobie bardziej krzewienie kultury fizycznej i uprawianie sportu niż patriotyzm czy świadomość narodową.

Utrzymywano relacje z litewskimi studentami na uczelniach innych państw bałtyckich, którzy założyli tam swoje korporacje męskie – *Fraternitas Baltiensis* i *Romuva* – oraz żeńskie – *Virgines Baltiensis* i *Romuvos vaidilutė* („Kapłanki Romuwy”). Nawiązano również kontakty z obcymi korporacjami. Doszło nawet do podpisania umów o przyjaźni i współpracy, przykładowo: między litewską *Romuvą* a łotewską *Beveroniją* czy pomiędzy *NeoLithuaniją* a łotewskimi *Lettoniją* i *Fraternitas Lataviensis*⁹.

⁹ J. Žalkauskas, *Akademine korporacija „Romuva”*, Melbourne 2004, nr 6, <http://www.postscriptum.lt>.

Ostatnią grupę stanowiły korporacje „zawodowe”, stawiające przede wszystkim na rozwój profesjonalny swoich członków. Zrzeszały z zasady studentów jednego wydziału. Ideowe aspekty działalności tych korporacji były drugorzędne. Można tu wymienić korporacje: „*Fraternitas Lithuanica*” (studenci medycyny), „*Patria*” (studentki medycyny i dentystki), „*Unitas*” (prawnicy i ekonomiści), „*Plienas*” (studenci nauk technicznych).

Student łatwo mógł się zgubić w tym licznym i barwnym świecie. Nic dziwnego, że już w 1938 roku na łamach ogólnoakademickiego pisma ukazał się apel o redukcję liczby korporacji. Ostra konkurencja w wyścigu o nowych kandydatów sprzyjała różnym inicjatywom podejmowanym przez korporacje. *Neo-Lithuania* celowała w imprezach piwnych, z bogatymi ceremoniałami i śpiewaniem pieśni, *Grandis* organizowała „*Grandkavos*” („Czarną kawę”) – imprezę balową, ale bez alkoholu. Wszystkie korporacje włączały się w akcje publiczne – strajki, manifestacje, pochody – gdzie często stanowiły większość uczestników¹⁰.

Krótkiej chociażby wzmianki wymagają przedwojenne polsko-litewskie relacje korporacyjne. O wzajemnych, trudnych stosunkach polsko-litewskich w okresie międzywojennym pisano już wielokrotnie, również w piśmie „*Imponderabilia*”¹¹. Poniższe uwagi stanowią ogólny obraz relacji tylko korporacyjnych. Należy pamiętać, że część terytorium obecnej Republiki Litewskiej wraz z Wilnem znajdowała się wówczas w granicach Rzeczypospolitej Polskiej. W przedwojennym Wilnie działały prężnie polskie korporacje akademickie. Było ich w latach 1919–1939 łącznie 12. Co ciekawe, oprócz typowo polskich, na terenie Wilna działały również korporacje mniejszości narodowych (5 żydowskich, 2 ukraińskie, rosyjska, białoruska i niemiecka), wśród których nie było ani jednej korporacji litewskiej¹². Warto dodać, że w Wilnie funkcjonowała w latach 1925–1940 organizacja zrzeszająca litewskich studentów – Związek Studentów Litewskich¹³.

¹⁰ M. Tavoras, *Lietuvos studentų korporacijos tarpukaryje*, „Universitas Vytauti Magni” 2008, nr 4 (120), s. 8–9.

¹¹ Zob. P. Kierończyk, *Bez dobrego wyjścia – kilka uwag o relacjach litewsko-polskich w czasach Józefa Piłsudskiego*, „Imponderabilia” 2010, nr 1.

¹² P. Tomaszewski, *op. cit.*, s. 491–497.

¹³ Z informacji uzyskanych od A. Ambrazeviciute (współautorki zbioru wspomnianego w przyp. 5) wynika, że głównym powodem braku korporacji litewskich w Wilnie była początkowo niewielka liczba studentów Litwinów. Sytuacja uległa zmianie w 1925 roku, kiedy złagodzeniu uległy przepisy dotyczące nostryfikacji litewskich świadectw gimnazjalnych w Polsce. Organizacja rozwijała się odtąd prężnie, ale ponieważ celem było zbudowanie jednej silnej organizacji litewskiej, sprzeciwiano się tworzeniu dodatkowo litewskich korporacji. Jest to sytuacja do złudzenia przypominająca poczynania Polaków w Kownie. Tam jednak ostatecznie powołano dwie korporacje męskie i jedną żeńską. Litewski Związek w Wilnie nawiązywał w swojej działalności do niektórych elementów typowych dla korporacji.

Na terenie Republiki Litewskiej działały trzy korporacje polskie: dwie męskie (efemeryczna *Antevia*, 1929–1930¹⁴ i *Lauda* zał. 1927/28¹⁵) oraz żeńska (*Znicz*, zał. 1930). Relacje polskich korporantów z *Laudy* z innymi działającymi na terenie Kowna korporacjami mniejszości narodowych były poprawne, a nawet przyjazne. Szczególnie dotyczy to korporacji rosyjskiej i niemieckiej¹⁶. Relacje z korporantami litewskimi można ogólnie określić jako chłodne i pełne rezerwy, co potwierdza wiele przekazów źródłowych, w tym wspomnienia tamtejszych Polaków¹⁷. Ilustracją panującej atmosfery jest treść odpowiedzi na zaproszenie do udziału w obchodach 5. rocznicy założenia (1930 r.), jaką polska organizacja studencka na Litwie (Zjednoczenie Studentów Polaków Uniwersytetu Witolda Wielkiego) otrzymała od litewskiej korporacji *Samogitia*. List zawiera zdecydowaną odmowę nawiązania jakichkolwiek stosunków¹⁸. Warto jednak zaznaczyć, że list o powołaniu *Laudy*, wysłany do wszystkich kowieńskich korporacji akademickich (spotkał się z przychylną odpowiedzią korporacji mniejszości narodowych), otrzymał również jedną życzliwą odpowiedź od korporacji litewskiej *Fraternitas Juvenum*; inne nie raczyły odpowiedzieć¹⁹. O bardzo napiętych relacjach *Laudy* z korporacją *Plienias* wspominał Z. Łukowski. Należy pamiętać, że jego korporacyjne początki (został przyjęty do *Laudy* jesienią 1938 r.) przypadły na okres najtrudniejszy dla relacji polsko-litewskich. Potwierdza to oficjalna historia *Plienias*, gdzie wspomina się o licznych udziałach członków tej korporacji w protestach po ogłoszeniu tak zwanego polskiego ultimatum wobec Litwy. Interweniowała wówczas policja²⁰. Podobnych zajść było wówczas sporo.

Lauda – jako największa i najaktywniejsza polska korporacja w Kownie – starała się, w miarę możliwości, utrzymywać poprawne relacje z Litwinami. Brała udział w ważnych wydarzeniach zarówno akademickich, jak i państwowych, wysyłając oficjalną delegację, a nawet wystawiając sztandar.

¹⁴ *Antevia* powstała prawdopodobnie w wyniku rozłamu w starszej korporacji *Lauda* i zaprzestała działalności w efekcie kompromitacji po zbiorowym sporze honorowym z *Laudą* (Relacja p. Bukowskiej z 1982 r., [w:] *Korporacje studentów Polaków z Litwy Kowieńskiej*, Gabinet Rękopisów i Starych Druków Biblioteki Głównej UMK, sygn. 2034/III).

¹⁵ Korporacja *Lauda* za zgodą dwóch ostatnich przedwojennych członków została reaktywowana w Gdańsku, w 2010 roku.

¹⁶ Zob. J. Daniluk, M.M. Wiszowaty, *Krótką historią K!Lauda w Kownie oraz jej reaktywacji (1928–2010)*, „Korporant Polski” 2010, nr 7. Członkowie korporacji *Lauda* uczestniczyli w imprezach niemieckiej *Antevii* (m.in. balu), a rosyjscy korporanci odwiedzali kwaterę *Laudy*.

¹⁷ Zob. m.in. K. Łapin, *Wstęga Laudy. Zarys historii polskiej korporacji na Litwie*, (b.m.w.) 1989, s. 14 (na prawach rękopisu), s. 21.

¹⁸ P. Tomaszewski, *op. cit.*, s. 227.

¹⁹ *Rys historyczny korporacji Laudy*, „Iskry. Żeżirbos. Miesięcznik Polskiej Młodzieży Akademickiej Litwy” 1931, nr 5, s. 6.

²⁰ A. Matukonis, *Nepriklausomybes laiku „Plieno” veikla ir vaidmuo*, <http://www.plienas.ktu.lt/veikla.htm>.

Konrad Łapin, członek *Laudy*, przyjęty w 1933 roku, wspomina, że z tego powodu laudanie byli krytykowani przez nastawionych bardziej narodowo działaczy polskich²¹. Laudanie stali na stanowisku umiarkowanym. Byli Polakami, ale także Litwinami i starali się zachowywać równowagę między uczuciami patriotycznymi a lojalnością wobec państwa, na terenie którego mieszkali.

W 1938 roku 13-osobowa delegacja laudan udała się do Polski, do Wilna na obchody 110-lecia korporacji akademickiej *Konwent Polonia*. Jak wspominał Z. Łukowski, jeden z laudan, B. Michniewicz nie otrzymał paszportu i nie mógł wziąć udziału w wyjeździe. Miała to być sankcja władz litewskich za aktywne zaangażowanie się Michniewicza w działalność polonijną na Litwie. Laudanie, oprócz udziału w hucznych obchodach *Polonii*, złożyli wówczas również wizytę korporacji *Vilnensia* oraz *Pilsudia*. To drugie wydarzenie wzbudziło spore kontrowersje. *Pilsudia* była organizacją upolitycznioną, związaną z rządami sanacyjnymi²², co zdecydowało o jej izolacji w polskim ruchu korporacyjnym. Inicjatywa laudan nie była jednak manifestacją, ale wynikała z braku wyrobienia korporacyjnego (kontakty były rzadkie i ograniczone).

Ciekawą ilustracją panujących wówczas nastrojów jest list, jaki wystosowały korporacje akademickie mniejszości narodowych z Kowna do rektora Uniwersytetu Kowieńskiego. Pismo noszące datę 10 czerwca 1931 roku stanowi wyraz zaniepokojenia doniesieniami prasy o planach utworzenia ogólnej reprezentacji korporacji akademickich na Uniwersytecie (tzw. Prezydium Konwentów), o czym żadnej z korporacji-sygnatariuszy listu nie poinformowano ani nie zaproszono do udziału. Co istotne, pismo zawiera podpisy prezesów i pieczęcie wszystkich siedmiu korporacji mniejszości narodowych (3 żydowskich, niemieckiej, rosyjskiej, łotewskiej i polskiej)²³.

Korporacje litewskie przymusowo zawiesiły swoją działalność w 1940 roku, w efekcie najazdu sowietów na Litwę. Wielu członków korporacji zginęło lub trafiło do więzień i obozów. Ci, którym udało się opuścić Litwę i osiąść na Zachodzie, starali się kontynuować jak najpełniej działalność korporacyjną (tym różnili się korporanci litewscy, łotewscy i estońscy od polskich, którzy na uchodźstwie ograniczyli się do spotkań w dawnym gronie, nie kontynuując pełnej działalności – np. nie przyjmowali nowych członków-studentów).

Już w latach 50. XX wieku odrodził się litewski ruch korporacyjny na uchodźstwie (początkowo w Niemczech Zachodnich, potem głównie w Stanach Zjednoczonych, ale także w Australii). Co istotne, w tym okresie podjęto większość decyzji o koedukacyjnym charakterze oraz połączeniu korporacji żeńskich

²¹ K. Łapin, *Na Ojczyzny łono*, Gdańsk 2001, s. 89; *idem*, *Wstęga Laudy...*, s. 36–43, s. 49–56.

²² P. Tomaszewski, *op. cit.*, s. 191.

²³ Kopia listu znajduje się w archiwum korporacji *Lauda*. Autor otrzymał ją dzięki uprzejmości Prezydium Korporacji.

i męskich, w celu wzmocnienia organizacyjnego (niektóre miały taki charakter od początku lub przyjęły go z czasem).

Po odzyskaniu przez Litwę niepodległości doszło do reaktywacji kilku dawnych korporacji akademickich w formie nadanej im w okresie powojennym, czyli organizacji koedukacyjnych. W tym okresie działalność w kraju podjęło osiem organizacji akademickich – w większości kontynuujących tradycje dawnych korporacji – i jedna organizacja niekorporacyjna (skautowska), a także trzy nowo założone. Większość spośród nich miała charakter koedukacyjny. Wyjątkowym przykładem jest powojenna historia korporacji *Romuva*, reaktywowanej z powodzeniem w Australii, przy wsparciu korporacji bałtyckich – głównie łotewskich, a nieprzeniesionej do wolnej Republiki Litewskiej²⁴.

Wśród typowo korporacyjnych zwyczajów kultywowanych przez organizacje litewskie należy wymienić używanie insygniów i elementów stroju korporanckiego, jak: dekiel, banda, barwy, cyrkiel czy sztandar. Część organizacji regularnie organizuje spotkania na wzór komerszów, w formie *extern* lub *intern* (otwartych lub zamkniętych dla gości spoza ścisłego grona korporacji-gospodarka), a także knajpy piwne²⁵.

Pierwsza spośród istniejących obecnie na Litwie korporacji, *NeoLithuania*, powstała w 1922 roku, choć idea założenia organizacji studenckiej o charakterze korporacyjnym dojrzała już co najmniej od poprzedniego roku. Historyczne przekazy wspominają o 13 założycielach – litewskich studentach, którzy przywieźli ideę korporacji do ojczyzny z Niemiec, gdzie odbywali studia. Za bezpośredni impuls do rozpoczęcia działań formalnych zmierzających do powstania korporacji uważa się artykuł opublikowany w wielkanocnym wydaniu „Tėvynės balsas” („Głos Ojczyzny”) przez Valentinasa Gustainisa, studenta Uniwersytetu w Heidelbergu. Grupa inicjatorów nawiązała kontakt z Gustainisem i wspólnie opracowali statut korporacji, który następnie wniesiono do Senatu Uniwersytetu Litewskiego w Kownie, w celu rejestracji stowarzyszenia. Pozytywna decyzja została podjęta przez władze uczelni 9 listopada 1922 roku, a dwa dni później w mieszkaniu Simasa Virkutisa odbyło się pierwsze, historyczne spotkanie założycielskie Litewskiej Korporacji Studentów Narodowców. Wkrótce dokonano wyboru pierwszego Zarządu. W pierwszych latach działalności rozwój korporacji bardzo wspomógł fakt poparcia ze strony postaci tej rangi co Prezydent Litwy Antanas Smetona czy ks. kanonik Jonas Tumas-Vaižgantas. Rejestracja statutu nie zakończyła poszukiwań optymalnej formy organizacyjnej. Odrzuco-

²⁴ Zob. J. Žalkauskas, *Akademine...*

²⁵ Warto wymienić jeden spośród popularnych obyczajów panujących w litewskich organizacjach, dotyczący ceremoniału picia piwa. Po wzniesieniu piwnego toastu obecni na kwaterze akademicy stukają się kufłami, którymi następnie, obowiązkowo, energicznie uderzają w stół. Ma to na celu strącenie na dno kufła i utopienie diabełka, który, według wierzeń, chroni się zazwyczaj pod pokrywką.

no wzory zachodnioeuropejskie i rosyjskie. W 1923 roku dokonano gruntownych zmian w statucie zmierzających do nadania jej charakteru korporacyjnego oraz przyjęto nazwę „*NeoLithuania*”. Podstawowe założenia organizacyjne przewidywały istnienie zgromadzenia ogólnego seniorów (pełnoprawnych członków), instytucję juniorów (członków-kandydatów), kategorie członkostwa (seniorów, juniorów, *extra-loci*, nieaktywnych i filistrów), noszenie przez zarząd mundurów. W tym samym roku ustalono ostatecznie barwy korporacji: czerwień-złoto-czerwień, zawołanie: „*Pro Patria*” i dewizę: „*Salus Patriae suprema lex est!*”.

Dnia 11 listopada 1923 roku podczas obchodów pierwszej rocznicy powstania korporacji ks. Tumas-Vaižgantas poświęcił kamień węgielny pod budowę kwatery. Po raz pierwszy członkowie zarządu stawili się na uroczystości w mundurach, a wszyscy członkowie – w deklach. W dniu 14 maja 1924 roku w kościele Witolda Wielkiego w Kownie poświęcono sztandar korporacji. Wkrótce ks. Tumas-Vaižgantas został pierwszym honorowym członkiem korporacji. Dnia 7 grudnia 1924 roku do grona honorowych członków dołączył, między innymi, dr Jonas Basanavičius, działacz niepodległościowy.

Dnia 18 listopada 1925 roku uformowało się koło studentek *NeoLithuania*. Z początku działało autonomicznie w ramach korporacji. W dniu 28 października 1928 roku dziewczęta powołały odrębną, żeńską korporację (Litewska Korporacja Studentek Nacjonalistek „*Filiae Lithuaniae*”). Obie korporacje pozostały w przyjaznych stosunkach.

Dnia 18 lutego 1928 roku odbyło się uroczyste otwarcie nowo wybudowanej kwatery; odtąd tam skupiało się życie korporacji. Budynek posiadał pokoje mieszkalne dla studentów-członków, czytelnię z zasobną biblioteką, pokoje dla filistrów i członków, salon oraz wystawny hall.

Dnia 15 grudnia 1931 roku ukazał się pierwszy numer „*Głosu Studenta*”, organu prasowego korporacji litewskich. Stworzenie własnej gazety uznano za ważny element działalności i konieczny warunek rozwoju. W 1932 roku wydano księgę 10-lecia *NeoLithuanii*.

Wybuch wojny i okupacja sowiecka okazały się tragiczne w skutkach dla litewskiego ruchu korporacyjnego. Spośród wszystkich członków korporacji jedynie około 400 udało się przedostać na Zachód. Utworzona w 1946 roku w zachodnich Niemczech organizacja litewskiej młodzieży akademickiej *Šviesa* nie przerodziła się ostatecznie w korporację, do czego dążyło wielu znajdujących się na emigracji korporantów. Lewicowe, antykorporacyjne zapatrywania wielu członków litewskiej emigracji pokrzyżowały te plany.

W kwietniu 1948 roku w niemieckim Fischen odbyło się spotkanie założycielskie nowej korporacji *Nadzieja*, która wśród swoich celów wymieniała walkę o wolność dla Litwy i uważała się za kontynuatorkę idei przedwojennych litewskich korporacji.

W tym samym roku filistrzy trzech największych korporacji – *NeoLithuanii*, *Filiae Lithuaniae* i *Młodej Litwy* – utworzyli Porozumienie Wykonawcze korporacji litewskich i zwołali zjazd w Heidelbergu. Działania mające na celu integrację członków korporacji litewskich przebywających na emigracji doprowadziły wkrótce do nawiązania kontaktów z ponad 300 filistrami z Niemiec, Wielkiej Brytanii, Francji, Austrii, Szwecji, Stanów Zjednoczonych, Kanady, Wenezueli i Australii. *NeoLithuania* jako najstarsza korporacja akademicka stała się nazwą jednoczącą całe litewskie emigracyjne środowisko korporacyjne.

Wkrótce dostrzeżono, że dotychczasowe działania miały na celu jedynie integrację środowiska filistrów. Za nagłą potrzebę uznano reaktywację korporacji w celu przekazania jej ideałów młodemu pokoleniu. Postanowiono o przyjęciu nowych roczników studentów – młodych Litwinów studiujących na zachodnich uniwersytetach. W latach 1950–1955 filistrzy *NeoLithuanii* w amerykańskim Cleveland rozpoczęli proces reaktywacji. Powstało kilka oddziałów, z których ten z Cleveland uznano początkowo za główny. W 1955 roku, w Toronto doszło do zjazdu korporantów z *NeoLithuanii* i *Filiae Lithuaniae*. Zdecydowano o reaktywacji korporacji oraz połączeniu męskiej i żeńskiej pod wspólną nazwą *NeoLithuania*. Wykonano sztandar, insygnia, rozpoczęto działalność wydawniczą. Główny zarząd przeniesiono do Nowego Jorku. W 1957 roku, w Detroit odbył się drugi zjazd emigracyjny korporantów litewskich. Wówczas postanowiono o organizowaniu corocznych letnich obozów dla młodzieży korporacyjnej, w celu zacieśniania więzów koleżeństwa i przyjaźni. Ogółem odbyło się 15 takich obozów (co dwa lata), z udziałem ponad 100 uczestników. Wygłoszono ponad 125 wykładów na różne tematy. Wydano okolicznościowe gazety.

Ostatni zjazd korporantów odbył się we wrześniu 1991 roku. Do najaktywniejszych oddziałów zagranicznych *NeoLithuanii* należały dwa – w Chicago i w Los Angeles. Chicagowski oddział utworzył zespół tańca ludowego, który brał udział w konkursach, orkiestrę, która wydała 7 albumów, oraz drużynę koszykówki – przez kilka lat niepokonaną wśród emigracyjnych drużyn litewskich. Pod egidą *NeoLithuanii* organizowano wiele innych inicjatyw społecznych i kulturalnych. Wiele spośród nich było kontynuowanych po reaktywacji korporacji na Litwie w 1990 roku, w tym drużyna koszykówki. Korporacja organizuje na Litwie turniej szachowy oraz zawody szermiercze, a także wiele innych inicjatyw naukowych, sportowych, towarzyskich i kulturalnych²⁶.

²⁶ Na podstawie: R. Joffė, *NeoLithuania* (opracowanie w języku angielskim przekazane autorowi przez władze korporacji w liście z 29.5.2012) oraz opracowania „Istorija nuo ásikurimo” nt. historii korporacji zawartych na stronie internetowej: <http://old.neolithuania.lt/index.php?page=nuo-isikurimo>.

Dawny podział na korporację męską i żeńską nadal funkcjonuje w sferze emblematów. Korporanci używają band w barwach czerwonej/złotej/czerwonej, korporantki – zielonej/czerwonej/złotej.

Korporacja ***Fraternitas Lithuanica*** uważana jest za drugą co do starszeństwa spośród istniejących obecnie organizacji. Chociaż założona już w 1908 roku (28.11.1908) w Sankt Petersburgu, została zarejestrowana na Litwie dopiero w 1930 roku i z taką datą starszeństwa występuje²⁷. Zrzeszała studentów i absolwentów medycyny (mężczyzn). Do 1917 roku działała w ukryciu, jako organizacja nielegalna według rosyjskich przepisów. Po 1918 roku jej członkowie przenieśli się do swojej ojczyzny – nowo utworzonej Republiki Litewskiej, gdzie działała do 1940 roku. Członkowie *Fraternitas Lithuanica*, którym udało się opuścić okupowane terytorium Litwy, reaktywowali działalność w 1948 roku w Stanach Zjednoczonych. Tam 25 maja 1975 roku doszło do połączenia pod nazwą *Fraternitas Lithuanica* dwóch korporacji – męskiej i żeńskiej (*Patria*). *Patria* powstała 13 czerwca 1931 roku na Uniwersytecie Kowieńskim. Była to korporacja żeńska zrzeszająca studentki medycyny, podobna pod względem organizacyjnym i ideowym do *Fraternitas Lithuanica*. W formie nadanej organizacji na emigracji wznowiono działalność na Litwie w 1991 roku.

Dewiza organizacji to „*Humanitate et scientia*”. Do jej celów należą: informowanie społeczeństwa o istotnych zagadnieniach zdrowotnych i medycznych (chorobach, odkryciach naukowych), wsparcie dla języka i kultury litewskiej, kontynuacja tradycji korporacyjnych, współpraca z innymi organizacjami studentckimi, wzbogacanie wiedzy naukowej, kulturalnej i historycznej członków.

Wśród tematów dyskusji prowadzonych podczas spotkań znalazły się, między innymi, zagadnienia wpływu na zdrowie: palenia tytoniu, spożywania alkoholu, narkotyków, chorób przenoszonych drogą płciową czy niezdrowej diety. Aktywnymi uczestnikami spotkań są filistrzy – doświadczeni lekarze, którzy dzielą się swoją wiedzą i umiejętnościami ze studentami medycyny. Członkowie korporacji uprawiają szermierkę jako formę dbałości o tężyznę fizyczną.

Struktura organizacyjna nawiązuje do typowo korporacyjnego porządku. Czynni członkowie dzielą się na juniorów i seniorów (na wzór fuksów i barwiarzy). Seniorzy mogą wchodzić w skład zarządu, który składa się z prezesa, skryby (sekretarza) i skarbnika. Do grona urzędników zalicza się także ojca/matkę – zajmujących się wychowaniem juniorów – oraz *arbitra elegantiarum* odpowiedzialnego za tradycję. Członkowie organizacji po ukończeniu studiów zasilają szereg filistrów.

²⁷ A. Andrijauskaitė, *Corps in Lithuania*, [http://www.neolithuania.lt/uploads/doc/corporations_in LT summary_updated.pdf](http://www.neolithuania.lt/uploads/doc/corporations_in_LT_summary_updated.pdf) (dostęp: 23.10.2012).

Insignia organizacyjne obejmują bandę, cyrkiel, dekiel, herb i barwy. Juniorzy noszą fragment barwy. Seniorzy i filistrzy posługują się całą, noszoną z prawego ramienia na lewy bok. Mężczy członkowie posługują się dwubarwną bandą złoto-czarną (barwy symbolizują szlachetność i opór). Dziewczeta noszą na dekle dodatkową, czerwoną barwę symbolizującą miłość do Litwy. Mężcy i żeńscy członkowie korporacji używają innych cyrkli (monogramów), które w obu przypadkach stanowią kombinację liter tworzących nazwę korporacji. W herbie oprócz barw i cyrkla widnieje również typowy dla organizacji medycznych symbol węża²⁷.

Studencka Organizacja Skautowska – łączy męską korporację *Vytis* oraz żeńską **Akademicką Organizację Skautowską** (ASD, *Akademine skaučių draugovė*). Początki akademickiego ruchu skautowskiego na Litwie sięgają 1924 roku. Dnia 16 października tego roku na Uniwersytecie Litewskim w Kownie powstał Studencki Oddział Skautowski. Jego założycielem była młodzież, która przybywała na studia uniwersyteckie z różnych stron Litwy i chciała kontynuować swoją wcześniejszą działalność skautowską. Organizacja miała od początku koedukacyjny charakter. Inni skauci, niestudiujący, określali członków Oddziału „akademikami” i tak są oni nazywani do dzisiaj.

Zawieszona w czasie wojny działalność, zakazana przez okupantów, została reaktywowana już w 1947 roku. Wówczas w Niemczech Zachodnich doszło do rejestracji organizacji pod nazwą „Akademicki Ruch Skautowski”. Część członków przeniosła się z czasem i kontynuowała działalność w Stanach Zjednoczonych, Australii, Kanadzie i Ameryce Południowej.

Kiedy po odzyskaniu niepodległości przez Republikę Litewską doszło do reaktywacji Litewskiej Unii Skautowskiej (LSS, *Lietuvos Skautų Sąjunga*), z pomocą emigracyjnego Akademickiego Ruchu Skautowskiego przystąpiono do prac nad reaktywacją organizacji Akademików. Pierwszy oddział skautowski na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie powstał 31 maja 1991 roku. Wkrótce pierwsi członkowie zasilili szeregi reaktywowanej męskiej korporacji *Vytis* i żeńskiego ASD w Wilnie. Wraz z ukończeniem studiów przez pierwszy rocznik skautów powołano Związek Skautów Filistrów (SFS, *Skautų Filisterių Sąjunga*). Organizacja posiada oddziały w kilku miastach (Szawle, Wilno, Kowno, Kłajpeda) oraz na różnych poziomach edukacyjnych (licea i szkoły wyższe). Jej charakter ideowy zawiera elementy skautowskie (np. dyscyplina, abstynencja), a także korporacyjne (idea braterstwa, tolerancji, wykształcenie, zaangażowanie społeczne).

²⁷ Informacje przekazane w liście I. Matuleviciute, sekretarza Fraternitas Lithuanica, z 12.3.2012 (w zbiorach autora).

Do stałych inicjatyw należą: rocznicowe spotkanie na wzór komerszu (październik), Zimowy Dzień Nauki (luty, wykłady i dyskusje naukowe na wybrany temat), „Weekend ze Sztuką” (kwiecień), obóz letni (tygodniowy obóz dla członków organizacji z dala od cywilizacji w celu poznania się i zacieśnienia więzów przyjaźni, w sierpniu). Organizowane są także typowo korporacyjne wydarzenia, jak *Initium*, zwane „Herbatką” (na początku roku akademickiego, na uczelniach i dla studentów w celu pozyskania nowych członków), oraz *Finis Semestri* (impreza na zakończenie semestru). Ponadto organizacja angażuje się w typowo skautowskie przedsięwzięcia, jak obchody rocznicy urodzin sir Roberta Bodena Powella czy akcja „Świąteczko Betlejem”.

Organizacja wydaje kwartalnik, w którym publikowane są informacje dotyczące jej działalności, idei i historii („Ad Meliorem!”). Od 2004 roku wznowiono wydawanie periodyku zapoczątkowanego na emigracji pt. „Mūsų Vytis”.

Organizacja używa elementów korporacyjnej emblematyki – barw, band i dekli z cyrklem oraz sztandaru. Mężczy i żeńscy członkowie zrzeszeni w odrębnych organizacjach tworzących jedną całość, używają odmiennych emblematów – innych barw i cyrkli. Banda noszona jest z prawego ramienia na lewy bok. Barwy używane przez studentki oznaczają: dążenie do ideału (ciemny błękit), umiłowanie Boga, ojczyzny i bliskich (czerwień) oraz młodzieńczy entuzjazm (biel). Barwy skautów należących do *Vytis* to błękit (godność), złoto (rycerskość) i purpura (hart ducha i ciała). Członkowie używają mundurów – w wersji codziennej i polowej. Nie uprawiają szermierki ani nie praktykują zwyczaju knajp piwnych²⁹.

Korporacja *Gaja* rozpoczęła oficjalną działalność 3 maja 1928 roku w Kownie. Członkowie korporacji szeregowali się spośród studentów medycyny Uniwersytetu Kowieńskiego i mieli obowiązek przynależności do Litewskiej Federacji Katolickiej *Ateitis* („Przyszłość”). W 1933 roku koedukacyjna organizacja podzieliła się na dwie grupy – żeńską i męską. Okupacja sowiecka zdecydowała o zawieszeniu działalności w 1944 roku.

Pierwsza reaktywacja po odzyskaniu przez Litwę niepodległości nastąpiła w 1996 roku. Niestety, około 2001 roku organizacja zawiesiła swoją działalność. W 2005 roku *Gaja* ponownie zainicjowała swoją działalność. Rok później została włączona do Federacji *Ateitis*.

Organizacja akcentuje swój religijny charakter. Organizuje przedsięwzięcia mające na celu popularyzację wiedzy medycznej – konferencje, wykłady, akcje społeczne (dzień AIDS, Światowy Dzień Chorego, dyskusje na trudne tematy:

²⁹ Studentų skautų organizacija, <http://www.akademikai.lt/> (dostęp: 20.10.2012), J. Mikaliūnas, S. Padvelskytė (tłum.) *Student Scout Fraternity „Vytis” And Academic Scout Unit* (materiał przygotowany przez organizację).

aborcja, eutanazja). Planuje się uruchomienie zajęć z szermierki³⁰. Członkowie organizacji używają dekli i band z barwami: czerwoną, białą i złotą. Na denku dekla wyszyty jest złoty wąż oplatający trzy stylizowane liście.

Korporacja *Plienas* („Stal”) powstała w 1931 roku na Uniwersytecie w Kownie jako korporacja studentów kierunków technicznych. Grono założycieli składało się z 11 osób. *Plienas* była najprężniej rozwijającą się korporacją międzywojenną. W okresie największej świetności około 30% studentów Wydziału Technicznego Uniwersytetu należało do tej korporacji (dla porównania, w tym czasie *NeoLithuania* zrzeszała ok. 5% studentów). To prawdziwy rekord³¹. Obyczaje i ceremoniały *Plienas* są ciekawe i barwne. Każdy członek otrzymywał numer kolejny, a także dołączał stalowe ogniwo do specjalnego łańcucha korporacji. Kiedy członek korporacji kończył studia, przy jego ogniwie wpisywano rok, gdy umierał, jego ogniwo malowano na czarno. Łańcuch wyobrażał historię i potencjał korporacji, a także silne więzy łączące jej członków. Podczas spotkań w celach porządkowych nie uderzano, jak w większości korporacji, rapierem w stół, ale młotem w kowadło. Otwierający spotkanie prezes, uderzając młotem, wznosił okrzyk: „Bracia silni!”, na co odpowiadano: „Jak stal!”.

Od reaktywacji w 1995 roku „*Plienas*” zrzesza studentów Politechniki Kowieńskiej i jest jedyną na Litwie w pełni męską korporacją akademicką. Dewiza korporacji to „Litewskość, braterstwo, wytrwałość, praca”, a barwy – ciemnozielony-biały-purpurowy. Ważnym elementem działalności korporacji jest aktywność sportowa. *Plienas* posiada własną drużynę koszykówki. Organizuje także zawody w siłowaniu się na rękę pt. „*Plieninė ranka*” („Stalowe ramie”)³².

W 2011 roku wznowiono reaktywowaną w 1999 roku działalność przedwojennej, męskiej korporacji *Grandis* („Łańcuch”), założonej 19 marca 1932 roku na Uniwersytecie Litewskim w Kownie. Ta chrześcijańska korporacja zrzeszała studentów kierunków technicznych. W 1944 roku zawieszono jej działalność, wkrótce wznowioną w Niemczech Zachodnich i Stanach Zjednoczonych. W 1999 roku zreaktywowano *Grandis* jako koedukacyjną organizację akademicką. Szczątkowe dane dostępne w internecie nie pozwalają na szerszą charakterystykę. Barwy, którymi posługuje się *Grandis*, to: czerwona, złota i stalowa, a jej dewiza: „Przyjaźń i wzajemna pomoc”. Organizacja posiada dwa oddziały – w Wilnie i w Kownie. Dnia 19 marca 2012 roku *Grandis* obchodziło uroczyste 80-lecie istnienia. Odbyła się msza św. oraz spotkanie rocznicowe przy kawie z prelekcją pt. „Wiara w naukę i politykę”.

³⁰ Ateitininkų medikų korporacija „Gaja”, http://193.219.163.242/index.php?Itemid=84&option=com_content.

³¹ A. Nasvytis, *Vyrijos „Plienas” steigimo prieštastys*, <http://www.plienas.ktu.lt/steigimas.htm> (dostęp: 10.07.2013).

³² Informacja o korporacji na stronie Politechniki Kowieńskiej ([http://en.ktu.lt/content/organization/corporation-\"plienas\"](http://en.ktu.lt/content/organization/corporation-\)).

Największe korporacyjne uroczystości to „Grandkavos”, organizowane dwa razy w roku. W ich trakcie nie spożywa się piwa, ale kawę.

Wśród zwyczajów przedwojennej *Grandis*, częściowo kontynuowanych, znalazła się instytucja *fluxmaiora* – opiekuna fuksów, a także ciekawa ceremonia przyjmowania nowych, pełnoprawnych członków. Po dwusemestralnym okresie fuksowania odbywał się egzamin, podczas którego każdy mógł zadać kandydatowi dowolne pytanie. Następnie przeprowadzano głosowanie w celu podjęcia decyzji o nadaniu pełnych praw członkowskich. Pozytywny wynik głosowania decydował o dokonaniu ceremoniału przyjęcia. Fuks składał przysięgę wobec krzyża i całował płachtę sztandaru. Na koniec wbijał gwóźdź w specjalną tablicę. Działalność korporacji zawieszona z powodu okupacji sowieckiej została wznowiona wraz z odzyskaniem przez Litwę niepodległości³³.

W 1934 roku na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie powstała *Saja* – studencka organizacja strzelecka nawiązująca do formy korporacyjnej. „*Saja*” to litewski odpowiednik słowa „korporacja”, wymyślony przez studentów-strzelców. Od początku organizacja miała koedukacyjny charakter (jedną z jej założycielek była Emilija Putvinskaitė, córka Vl. Putvinskis-Putvisa, założyciela Litewskiego Związku Strzeleckiego). W okresie międzywojennym *Saja* utrzymywała przyjazne relacje z żeńską korporacją „*Živilė*” działającą na Uniwersytecie w Kownie.

Dnia 30 maja 2007 roku powstał studencki klub strzelecki, któremu 9 maja 2010 roku nadano formę litewskiej studenckiej strzeleckiej korporacji *Saja*³⁴. Organizacja przyjęła symbolikę przedwojennej *Sai* (skrót VDU w herbie zastąpiono wyrazem SAJA). Wykonano dekle na wzór przedwojennych.

Szczególną rolę w działalności organizacji pełnią jej opiekunowie – wpływowi członkowie litewskiego społeczeństwa. Przed wojną byli to przedstawiciele nauki, polityki i wojska, w tym minister obrony gen. St. Dirmantas. Współcześnie do grona przyjaciół *Sai* należą wysocy rangą członkowie Litewskiego Związku Strzeleckiego, przedstawiciele świata polityki (poseł na Sejm Litwy A. Kašėta) i duchowieństwa (ks. kan. S. Filipavičius).

Członkowie *Sai* są jednocześnie, obowiązkowo, członkami Litewskiego Związku Strzeleckiego. Organizacja współpracuje z Ministerstwem Obrony Narodowej oraz Siłami Zbrojnymi Litwy. Jesienią organizowane są walne zjazdy członków w celu omówienia działalności i wyboru władz. Aktywność przebiega na kilku polach: społeczno-kulturalnym, sportowym i militarnym. Największą atrakcją w kalendarzu *Sai* jest coroczna, patriotyczna impreza pod nazwą „Par-

³³ M. Bloznelis, *Studentų technikų ateitininkų korporacija „Grandis*, „Kauno Istorijos Metraštis” 2006, s. 173–184

³⁴ Z powodu negatywnej opinii Państwowego Inspektoratu Językowego organizacja nie mogła użyć wyrazu „*saja*” jako określenia formy organizacyjnej. Z tego powodu wyraz ten stał się nazwą.

tyzanci z Trakiniai”, organizowana w pierwszy weekend września. W 1945 roku w tej litewskiej wiosce doszło do krwawych starć miejscowych partyzantów z oddziałami NKWD. Co roku organizatorzy przygotowują nowe atrakcje – warsztaty naukowe, budowę partyzanckiego bunkra, projekcje filmów, debaty, koncerty, zawody sportowe. Celem imprezy jest promocja historii Litwy i walk Litwinów o niepodległość.

Saja posiada dwie sekcje – w Wilnie i w Kownie. Cele organizacji to: upowszechnianie wartości strzeleckich w środowisku akademickim, zjednoczenie wszystkich studentów-strzelców w jednej organizacji, wspieranie Litewskiego Związku Strzeleckiego. Organizacja używa trzech barw: złotej, zielonej i srebrnej. Złoto symbolizuje szczerą i szlachetną służbę ojczyźnie, zieleń – wolność Litwy, a srebro – potencjał umysłu.

Struktura organizacyjna obejmuje trzy kategorie członków: kandydatów, członków i starych przyjaciół. Okres kandydacki trwa co najmniej trzy miesiące i polega na poznawaniu struktury, historii, obyczajów i inicjatyw stowarzyszenia. Kończy się egzaminem. Członek posiada pełne prawa wyborcze i nosi dekiel. Stary przyjaciel to członek o co najmniej trzyletnim stażu w organizacji, absolwent studiów. Zachowuje prawo do noszenia insygniów korporacyjnych. Dewiza *Sai*: „*Saja* jednoczy nas w miłości do ojczyzny i ideałów strzeleckich”³⁵.

Po odzyskaniu przez Litwę niepodległości powołano trzy nowe korporacje akademickie.

W 1989 roku powstała *Tilia* („Lipa”). Ta, początkowo męska korporacja akademicka, zrzeszająca studentów historii, z czasem zniosła ograniczenia w przyjmowaniu do organizacji dziewcząt. Pozostawiono w mocy zasadę przynależności wyłącznie studentów Wydziału Historii Uniwersytetu Wileńskiego. Do największych osiągnięć *Tilii* należy zorganizowanie trzech konferencji naukowych we współpracy z ISHA (*International Students of History Association*) poświęconych tematyce: „Pogaństwa i chrześcijaństwa” (1997), „Mniejszości” (2001) oraz „Manipulacji w historii” (2009). Członkowie *Tilii* od kilku lat pracują nad wskrzeszeniem idei szermierki. Wśród członków korporacji jest kilku szermierzy, którzy regularnie trenują. W 2011 roku odbył się pierwszy na Litwie korporacyjny turniej szermierki.

Lipa („*tilia*”) jest symbolem rozwoju i wzrostu. Barwy organizacji to: błękit, czerń i zieleń. Błękit symbolizuje honor i lojalność, czerń – ziemię, z której wyrastają idee *Tilii* i korzenie jej członków, a zieleń – wolność i nadzieję. Na insygnia *Tilii* składają się: banda, dekiel, cyrkiel, a także oznaka. Hierarchiczna struktura organizacyjna obejmuje trzy kategorie członków: juniorów, seniorów i fili-

³⁵ Informacje przekazane przez Mindaugasa Nefasa, prezesa *Sai*, w liście z 30.9.2012 (w zbiorach autora).

strów. Przyjęcie do korporacji i nadanie stopni odbywa się na terenie Wydziału Historii pod lipą³⁶.

TauTiTo – powstała w 1997 roku w Kownie. Zrzesza studentów i studentki Politechniki Kowieńskiej. Jest organizacją apolityczną i chrześcijańską. Nazwa jest skrótem utworzonym z wyrazów „*Tauta*”, „*Tikėjimas*”, „*Tobulėjimas*” („naród”, „wiara”, „doskonałość”). Barwy *Tautito* to żółty (rozwój), czarny (wiara) i zielony (naród). Do organizacji przyjmowani są członkowie obojga płci. Hierarchia organizacyjna opiera się na juniorach, seniorach i filistrach. Organizacja nadaje także stopień filistra honorowego (m.in. abp Sigitas Tamkevičius). Motto *Tautito*: „*Fides nostra turris*” („Wiara naszą twierdzą”). Członkowie organizacji noszą dekle z cyrklem na denku i barwnym otokiem oraz trójkolorowe bandy (z prawego ramienia na lewy bok). Organizacja używa herbu i sztandaru.

RePublika – to kolejna organizacja, która nawiązuje do korporacyjnych tradycji i obrzędów, ale nie posiada przedwojennych tradycji. Powstała we wrześniu 2001 roku, w Wilnie. Zrzesza studentów i studentki Instytutu Stosunków Międzynarodowych i Nauk Politycznych Uniwersytetu Wileńskiego. Jako jedyna nie jest korporacją męską czy żeńską ani nawet związkiem dwóch korporacji, żeńskiej i męskiej, ale organizacją w pełni koedukacyjną. Członkowie obu płci używają tych samych barw i insygniów³⁷.

Barwy *RePubliki* (złota, czarna i czerwona) symbolizują trzy wartości: lojalność (dla państwa, uniwersytetu i organizacji), naukę i wiedzę oraz szlachectwo. Te trzy słowa tworzą również zawołanie organizacji. Jej dewiza to „*Pro Publico Bono*”. Hierarchia organizacyjna opiera się na trzech stopniach – juniorach, seniorach i filistrach.

Oficjalna prezentacja *RePubliki* w środowisku korporacyjnych organizacji akademickich nastąpiła w 2003 roku. *RePublika* nawiązała kontakty z korporacjami akademickimi z Estonii, Łotwy i Niemiec. W 2008 roku była inicjatorką zjazdu litewskich organizacji korporacyjnych i podpisania Deklaracji Litewskich Korporacji.

Herb korporacji został zaprojektowany w 2004 roku przez litewskiego heraldyka Rolandas Rimkūnasa. Przedstawia w tarczy trójdzielnej w skos, w polu pierwszym, złotym, cyrkiel. Między polem drugim, czarnym i trzecim czerwonym – szpada. Tarczę oplatają gałęzie – z jednej strony dębu, a z drugiej – lipy, symbolizujące męskich i żeńskich członków korporacji. Gałązki łączy czerwona wstęga z hasłem „Lojalność! Nauka! Szlachectwo!”.

W 2006 roku *RePublika* obchodziła 5-lecie. Z tej okazji wykonano ceremonialne rapiery wzorowane na oryginalnych rapiarach K!Romuva, a także sztan-

³⁶ Informacja przekazana w liście przez L. Cechanavičiusa (*Tilia*).

³⁷ A. Andrijauskaitė, *Corps in Lithuania*, [http://www.neolithuania.lt/uploads/doc/corporations_in LT summary_updated.pdf](http://www.neolithuania.lt/uploads/doc/corporations_in_LT_summary_updated.pdf) (dostęp: 23.10.2012).

dar zaprojektowany przez R. Rimkūnasa. Do insygniów organizacji należą też wpinane w klapę marynarki oznaki, a także sygnety.

RePublikanie uczestniczą w najważniejszych wydarzeniach patriotycznych i akademickich w ciągu roku. Ponadto kultywują typowo korporacyjne tradycje – knajpy piwne (najważniejsza w lutym), komersz (2 września), a także oryginalne imprezy, jak zwyczaj konkursu kulinarnego dla juniorów czy spotkanie bożonarodzeniowe przy grzonym winie przyrządzanym przez filistrów. Podczas wakacji, pomimo przerwy akademickiej, organizowane są letnie atrakcje – wyprawy rowerowe, letni obóz republikański (lipiec) i spływ kajakowy (sierpień)³⁸.

Na zakończenie warto wymienić jeszcze dwie korporacje. Pierwsza z nich to **Romuva**, założona w Kownie w 1930 roku i reaktywowana w 1966 roku, w Melbourne (Australia), gdzie funkcjonuje do dzisiaj. Jej barwy to: czerwona, biała i zielona, a dewiza: „*Amico, Patrie, Unitati Aestiorum!*” Drugą korporacją jest „**Kęstutis**” – założona w Kownie 13 października 1926 roku i reaktywowana 13 czerwca 1996 roku. Jej barwy to: czerwona, złota, czarna, dewiza: „*Fortiter Constanter!*”. Była drugą męską korporacją litewską działającą po 1990 roku. Niestety, jej reaktywacja się nie powiodła i obecnie korporacja przestała funkcjonować.

Wśród inicjatyw zmierzających do utworzenia wspólnej reprezentacji korporacji akademickich, na wzór federacji istniejących na Łotwie i w Estonii, można wymienić dwie. W 2006 roku litewskie korporacje zdecydowały o utworzeniu Rady Korporacji Litewskich jako platformy wzajemnej współpracy. W tym celu, między innymi, powstała strona internetowa (www.korp.lt)³⁹. W 2011 roku *Fraternitas Lithuanica* zorganizowała w Kownie zjazd przedstawicieli aktywnych organizacji korporacyjnych. Podpisano wspólne porozumienie o wzajemnej współpracy⁴⁰.

W porównaniu z okresem międzywojennym, aktualna kondycja organizacji korporacyjnych i parakorporacyjnych na Litwie jest znacznie słabsza. W swoim artykule A. Andrijauskaitė⁴¹ podaje kilka przyczyn tej sytuacji. Jej zdaniem najważniejszym historycznym powodem jest fakt, że po uzyskaniu niepodległości przez Litwę, z powodu znalezienia się Wilna i tamtejszego uniwersytetu w polskich granicach, Litwini musieli stworzyć od podstaw własny uniwersytet w Kownie. Na młodym uniwersytecie trudniej było zaszcześcić tradycje korporacyjne. Ledwie 20-letni okres niepodległości to za mało czasu, aby ruch się rozwinął i okrzepł. Jednocześnie (na co zwracają uwagę inni autorzy) w okresie międzywojennym korporacyjna forma działalności studenckiej była

³⁸ I. Žilinskaite, *Corp!Republica – 10 years of corporate traditions*, www.republica.lt.

³⁹ A. Andrijauskaitė, *op. cit.*

⁴⁰ Informacja L. Cechanavičiуса (*Tilia*), przekazana w liście.

⁴¹ A. Andrijauskaitė, *op. cit.*

przychylnie oceniania i wydatnie wspierana przez władze uniwersyteckie. Wiele korporacji powstało z inspiracji władz akademickich, wojskowych, politycznych i państwowych. W Kownie panowała sprzyjająca atmosfera do tworzenia i działalności korporacji. Stąd tak duża ich liczba, sięgająca 80.

Zdziesiątkowanie litewskich elit za sprawą wojny oraz późniejszej epoki komunizmu dopełniło dzieła zniszczenia litewskiego ruchu korporacyjnego. Obecnie barierą w rozwoju korporacji jest silna i wpływowa pozycja samorządów studenckich oraz struktur akademickich, które oferują studentom wiele atrakcyjnych inicjatyw. Korporacje nie są w stanie z nimi konkurować. Litwy dotyczą także inne bolączki ruchu korporacyjnego w Europie⁴².

Opisane litewskie organizacje akademickie w większości nie są korporacjami akademickimi w ścisłym tego słowa znaczeniu – typowymi dla ruchu korporacyjnego w Estonii, na Łotwie, w Niemczech czy Polsce. Przeważają związki złożone najczęściej z dwóch korporacji – męskiej i żeńskiej. Dla konserwatywnych pod względem ideologii korporacji bałtyckich są to cechy stojące na przeszkodzie ożywionym kontaktom i współpracy. O ile większość koedukacyjnych „korporacji” odróżnia męskich i żeńskich członków poprzez zachowanie odrębnych oznak, o tyle *RePublica* świadomie wybrała formę jednolitą. Z jednej strony krytyka takiej decyzji jest uzasadniona, koedukacyjność wyklucza bowiem niektóre fundamentalne elementy korporacyjności, z drugiej zaś – jest to efekt zarówno specyfiki litewskiej historii, jak i suwerennej decyzji członków litewskich organizacji, do czego mieli prawo i co należy uszanować.

Zdaniem autora niniejszego opracowania jakkolwiek pełna współpraca korporacyjna nie jest możliwa z powodów formalnych, jednak polskie korporacje akademickie nie powinny stronić od kontaktów, a nawet ewentualnego współdziałania z litewskimi koleżankami i kolegami. Elementem sprzyjającym kontaktom może być wspólnota idei, obyczajów i ceremoniałów, do których nawiązują zarówno organizacje polskie, jak i litewskie. W jednoczącej się Europie sąsiadujące ze sobą od wieków narody, polski i litewski, powinny szukać przede wszystkim tego, co je łączy, dla wspólnego dobra, i nie podsycać resentymentów. Idea korporacyjna może ułatwić i umocnić taką współpracę, na czym powinno zależeć obu stronom. Trzeba mieć ufnosć, że po latach burzliwego i trudnego sąsiedztwa (czego ilustracją mogą być niełatwe relacje polskich i litewskich korporantów w przedwojennym Kownie i Wilnie) współczesne pokolenia korporantów po obu stronach granicy napiszą nowy rozdział wspólnej historii.

⁴² W 2004 roku odbyła się konferencja, na której przedstawiciele korporacji oraz naukowcy zastanawiali się nad przyszłością litewskich korporacji akademickich. Bardzo ciekawe wnioski z tej dyskusji opublikowano w piśmie „Post Scriptum” wydawanym przez *NeoLithuaniją* (P.M. Saukaitė, M. Zapolskis, *Lietuvos studentų korporacijos XXI amžiuje: natūralus reiškiny ar simuliacija?*).

Lithuanian academic corporations in the Republic of Lithuania
in the twentieth and early twenty-first century
the origins, development and contemporary status
(Summary)

Lithuanian academic corporations' movement is a colorful circle, having a rich and interesting history. The article is the first in Polish literature presentation of ethnically Lithuanian academic corporations. It presents the origins and history of Lithuanian fraternities and sororities from the days before the beginning of the creation of the Republic of Lithuania, through the interwar period, as well as times of Lithuanian corporations members' activity in exile (due to the Soviet occupation of Lithuania), until finally – present days, after the reactivation of several corporations in independent Lithuania. Overall, there were about 57 to 80 male and female Lithuanian academic corporations. The vast majority were situated in Kaunas. The corporate movement was very much alive and diverse in interwar Kaunas. A distinctive feature of the modern Lithuanian corporations is, in the vast majority of them – their co-ed nature. They welcome both – girls and boys as members of one corporation. For that reason, for most of foreign fraternities Lithuanian organizations are not fraternities nor sororities. They are considered rather as corporation-like organizations. Most of the academic corporate world respecting traditional rules – does not recognize Lithuanian organizations as equal. Therefore they cannot participate as actively in international initiatives as corporations from Germany, Austria, Switzerland, Poland, Latvia or Estonia. Still – there are contacts and relations between Lithuanian and foreign organizations, referring to the inter-war agreements and contacts which were much wider in those times. Lithuanian corporations retain many of the traditional rules – elements of clothing, ceremonies and customs. As well as in Poland – Lithuanian corporations' movement today is only a shadow of the former self. Only small part of the pre-war fraternities and sororities were re-activated. Fortunately, a regular flow of new candidates let us look optimistically to the future of Lithuanian corporations' movement.